

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

VARGA, Márton

A Száhel-övezet válsága / Crisis in the Sahel Zone

Eredeti közlés/Original publication:

Hadtudomány, 2016, 70–82. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.496

Dátum/Date: 2019. március / March

filename: vargamarton_2016_SzahelValsaga

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

VARGA, Márton: A Száhel-övezet válsága / Crisis in the Sahel Zone, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–20. old.**, No. 000.003.496, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Az interneten / At the Internet

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, Száhel-övezet; válság; regionális kihívások; biztonság, összefoglalás: lásd alább

African research in Hungary, Sahel Zone; crisis; regional challenges; safety, abstract: see below

Összefoglalás

A Száhel-övezet egy olyan összetett válságzóna, mely jelentős kihívás elé állítja az érintett országokat és a nemzetközi közösséget egyaránt. Az egymás-

ba fonódó, mélyen gyökerező problémák a világ egyik legveszélyeztetettebb régiójává teszik ezt a térséget. Bár a Száhel-övezet országai önmaguk is súlyos problémáktól szenvednek, a valós eredmények elérésének érdekében a megoldást regionális szinten kell keresni. E cikkben a válság okait és a lehetséges megoldásokat kívánom bemutatni.

Abstract

The Sahel is a complex crisis zone that poses a major challenge for both the countries concerned and the international community. The intertwined deep-rooted problems make this region one of the most vulnerable regions in the world. Although the countries of the Sahel are themselves seriously affected, the solution needs to be sought at regional level to achieve real results. In this article I want to present the causes of the crisis and possible solutions.

 AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
 writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A SZÁHEL-ÖVEZET VÁLSÁGA

VARGA, Márton

Hadtudomány, 2016, 70–82. old.

A Száhel-övezet a Szaharától délre fekvő félsivatagos terület, mely Szenegáltól Szudánig keresztülszeli Afrikát (1. ábra). A terület átmenetet képez a Szahara sivataga, illetve a csapadékosabb szavanna között.

A régió eredetileg természetes legelőként volt hasznosítható alacsony füves, illetve magas, lágyszárú növényzetével. Emellett bizonyos részeken a növényzet tüskés bokrokból, akácból tevődött össze. Az időjárás többnyire száraz, az esős évszak viszonylag rövid, körülbelül három hónapos (június–augusztus). A legeltetés elsősorban a Niger- és a Szenegál-folyók mentén, azok árterében lehetséges.

1. ábra: A Száhel-övezet

(Forrás: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/69/-Map_of_the_Sahel.png/550px-Map_of_the_Sahel.png Letöltve: 2016.04.30.)

A XX. században a népesség ugrásszerű növekedése miatti növekvő kihasználtság, valamint a klímaváltozás együttes eredményeként az elsivatagosodás jelentős mértékben kezdte sújtani az érintett területeket. Az emberi tevékenység komoly károkat okozott. A fás területeket építési anyagnak vagy tűzifának feldolgozták, helyüket a mezőgazdasági növények vették át, míg a füves területeket a növekvő állatállomány legelte le. A csapadék és a szél ezt követően lepusztította, elhordta a termékeny réteget a talajról, így annak jelentős része művelhetetlenné vált.

A változások az 1970-es években már kiugró problémákhoz vezettek. A hosszan tartó szárazság (1972-ben például sok helyen egyáltalán nem volt csapadék) oda vezetett, hogy a növényzet jelentős károkat szenvedett, a szarvasmarha állomány 50–70%-a elpusztult, a Szahara területe kb. 100 kilométert húzódott délre. Az éhínség és a betegségek 1973-ban körülbelül 100 000 ember halálát okozták. Az 1980-as években a szárazság annak ellenére is tovább súlyosbodott, hogy egyes kormányok erdőtelepítésbe kezdtek a károk csökkentése érdekében.¹

Napjainkra a krízis tovább növekedett. 2016-ra a térségben éhezők száma várhatóan eléri a 23,5 millió főt, ebből 6 millió fő azonnali segítségre szorul. Bár az előrejelzések szerint ez évben növekedhet az előállított élelmiszer mennyisége, ez csak enyhíteni tudja az élelmi-szerhiányt. Az alultápláltság nagyjából 7,2 millió öt év alatti gyermeket, várandós vagy szülés után lévő nőt érint. A gyermekek közül 1,9 millió, a nők közül 1,3 millió szorul orvosi segítségre a kóros alultápláltság miatt.²

A Száhel-övezet a világ egyik legszegényebb régiója. Itt található Szenegál, Mauritánia, Mali, Burkina Faso, Niger, Csád, Szudán, valamint érinti Nigéria, Dél-Szudán, Algéria és Eritrea bizonyos részeit (a továbbiakban a térség államaiként csak az első csoportba tartozó országokat értem). A térség területe több mint 3 millió km², az érintett országok lakosainak száma pedig meghaladja a 127 millió főt. A demográfiai tendenciák alapján a népesség rohamosan növekszik, 2030-

¹ Sahel, Forrás: *ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA*, <http://www.britannica.com/place/Sahel> (2016. 02. 28.)

² UNITED NATIONS OFFICE FOR THE COORDINATION OF HUMANITARIAN AFFAIRS: About the Sahel. Forrás: <http://www.unocha.org/sahel/about-sahel> (2016. 02. 28.)

ra elérheti a 200 millió főt, 2050-re pedig már 340 millió fős lakosságot jeleznek előre.

Amennyiben a Száhel-övezet általános állapotát kívánjuk meghatározni érdemes az érintett országok fejlettségi szintjét leíró adatokat áttekinteni. 2014-ben a régió államainak átlagos egy főre eső GNI-értéke kb. 2340 USD volt (legmagasabb Szudán: 3980 USD, legalacsonyabb Niger: 950 USD). A népesség egészségi állapotát jól jellemzi a várható élettartam, mely átlagosan 58,6 év, valamint a gyermekhalandóság, ami pedig 1000 főre vetítve átlagosan 64 gyermeket (6,4%) jelent. Mindkét értékben kimagaslóan rossz Csád helyzete 51 éves várható élettartammal és 9,5%-os gyermekhalandósággal.³ Kiemelendő még az instabil államok rangsora (Fragile State Index), amely az állam működésének értékmérő mutatója. Ebben a rangsorban Szudán a negyedik, míg Csád a hatodik helyet foglalja el.

Jól látható, a térség valamennyi állama súlyos gondokkal küzd a gazdaság, a társadalom és a politika színterén egyaránt. Ezek a különböző méretű problémák pedig nem csak az adott államok szintjén értelmezhetőek, mivel a részes államok egymással szoros kapcsolatban állnak, konfliktusaik kihatnak szomszédaikra.

A Száhel-övezet biztonsága

Amennyiben a Száhel-övezet válságát biztonsági szempontból értelmezzük, megállapítható, hogy regionális szintű kérdéssel állunk szembe. Az országokra ható különböző kockázatok és fenyegetések ugyan értelmezhetőek lokális szinten is, de olyan mértékben kapcsolódnak egymáshoz, hogy a megoldást csak regionálisan lehet keresni.

A régió biztonságának elemzését a Barry Buzan féle, dimenziókra osztott biztonságértelmezés felől közelítem meg. Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde a *Security: A New Framework for Analysis* (A biztonsági elemzés új keretei) című tanulmányban új szemlélet szerint csoportosították a biztonság különböző dimenzióit. E tanulmány alapján a biztonság fogalmát mára széles körben értelmezzük, így a

³ POPULATION REFERENCE BUREAU: 2015 World Population Data Sheet, 2015, Forrás: http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf (2016. 04. 30.)

katonai dimenzió mellett a legfontosabbak a politikai, gazdasági, társadalmi, környezeti és informatikai szektorok.

A környezeti biztonság a biztonság dimenziójának olyan eleme, amely elsősorban nem állami, illetve helyi szinten értelmezendő. Ezt alátámasztja a Száhel- övezet is, itt ugyanis egy kontinenst átívelő problémával kell szembenézni, melyet egyfelől a globális klímaváltozás, másfelől pedig a helyi gazdálkodás okoz.

2011-ben 60 éve nem látott mértékű szárazság sújtotta Szomáliát, ami 12 millió embert érintett közvetlenül vagy közvetve. A súlyos élelmiszerhiányt Ban Ki Mun, az ENSZ főtitkára úgy kommentálta, hogy a szárazság, lehet, hogy évtizedek óta nem látott mértékű, de a klímaváltozást figyelembe véve bizonyosan nem az utolsó lesz. A főtitkár az ENSZ BT 2011. júliusi ülésén, melynek témája a klímaváltozás nemzetközi békére és biztonságra kifejtett hatásának vizsgálata volt, kijelentette, hogy a klímaváltozás valós problémát jelent. A környezet megváltozása a veszélyeztetett területeken élő közösségeket, országokat egymás ellen fordíthatja, és elsősorban az ivóvízért, de az élelemért, a nyersanyagokért folytatott versenyt eredményez. Ezt pedig az elsivatagosodás és a tengerszint emelkedése csak tovább súlyosbítja majd.⁴

Ennek a problémának a hatására készült el az ENSZ Környezetvédelmi Program *Livelihood Security, Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel* című jelentése.⁵ A jelentés egy 2008-ban végzett vizsgálat alapján 3 fő kockázatot említ a Száhel-övezetben:

- a klímaváltozás hatása a megélhetésre, főként a természetes erőforrásoktól függő megélhetés esetén (földművelés, halászat, legeltetés);
- a katasztrófák, konfliktusok és megélhetési lehetőség elvesztése miatti elvándorlás;
- a csökkenő természeti erőforrások miatt fokozódó feszültségek és lehetséges konfliktusok kiegészülve a kézi és könnyű fegyverek terjedésével.

⁴ BAN KI MUN: Remarks to the Security Council on the Impact of Climate Change on International Peace and Security, 2011. 07. 20. Forrás: http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/search_full.asp?statID=1250 (2016. 03. 15.)

⁵ UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAM: *Livelihood Security, Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel*, 2011, Forrás: http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sahel_EN.pdf (2016. 03. 14.)

Az ENSZ kutatócsoportja több következtetéseket vont le vizsgálat során. A klímaváltozás hatására az 1970-es évekhez képest az átlaghőmérséklet kb. 1 °C-ot növekedett, míg az éves csapadék mennyisége elmarad a 100 éves átlagtól. Ennek ellenére az árvizek gyakorisága és mérete növekedett, ami jelentős veszteségeket okoz a térségben. Emellett szembe kell nézni a visszatérő és súlyosbodó szárazsággal is, ami komoly károkat jelent a megélhetésre. A tengerszint egy méteres emelkedése pedig az előrejelzések alapján közvetlenül 3 millió embert érintene a régióban.⁶

A klímaváltozás hatással van a megélhetéshez szükséges természetes erőforrásokra, ezen keresztül pedig az élelmiszerbiztonságra. Ez, kiegészülve társadalmi, gazdasági és politikai faktorokkal, elvándorláshoz, konfliktusokhoz vezethet. A megélhetés bizonytalansága azonban nemcsak a környezettől függ, hanem hatással vannak rá az egyenlőtlen földelosztás, a kezdetleges és korlátozott piacok, az elmaradott termelési technikák az infrastruktúra hiánya is.

Az évszakok változásának megfelelő korábbi tradicionális vándorlást, mely meghatározó szereppel rendelkezett a régió életében, felváltotta a tartós és folyamatos déli irányú vándorlás. Ez a folyamat a szárazságok és árvizek hatására tovább folytatódhat. A dél felé vándorlás mellett a másik demográfiai trend az urbanizáció, melynek köszönhetően a városban élők száma jelentősen növekszik.

A klímaváltozás okozta nehézségek, kiegészülve a népesedési problémákkal és a gyenge állami szereplőkkel, csak tovább fokozzák a termőföldért és ivóvízért folytatott harcot a különböző közösségek között. Ennek példája, hogy az északi, főként legeltetéssel foglalkozó törzsek fokozatosan dél irányba vándorolnak, ahol viszont a földműveléssel foglalkozó népesség, a minél nagyobb termelés érdekében észak felé terjeszti ki a megművelt területeket. Ez az ellentét az élelmiszerhiány mellett fokozatosan társadalmi ellentétekhez és konfliktusokhoz vezethet.

Bár számos alkalmazkodási irány meghatározásánál felismerték az összefüggést a klímaváltozás és a népesség viselkedésének megváltozása között, mégsem sikerült rendszerszinten kezelni a klímaváltozással kapcsolatos alkalmazkodási terveket, priorizálni a feladatokat és a

⁶ UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAM: Livelihood Security, Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel, 2011, 8. oldal, Forrás: http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sahel_EN.pdf (2016. 03. 14.)

támogatásokat. Amennyiben a rendelkezésre álló forrásokat a megváltozott környezeti körülményekben a természetes erőforrások hatékonyabb felhasználására, alternatív módszerek kidolgozására fordítanak, csökkenthető lenne a forrásokért folytatott verseny, az elvándorlás mértéke és a konfliktusok száma.

Az önellátás képességének elvesztése és az életkörülmények romlása egyértelmű lépcsőfokot jelent a klímaváltozás negatív hatásai és az elvándorlás, illetve a konfliktusok kialakulása között. Az ENSZ-tanulmány a felsorolt megállapításokat követően az alábbi ajánlásokat tette. Első körben azt kell megállapítani, hogy az erőforrások rendelkezésre állása miként változik; hogyan javítható az élelmiszerbiztonság; milyen technikai és anyagi támogatás szükséges ahhoz, hogy növeljék a területek képességét élıhetőségük megtartására. Emellett olyan adaptációs politikákat kell megfogalmazni, melyek szem elıtt tartják a konfliktusok és az elvándorlás kezelésének kérdéseit, regionális és helyi szinten egyaránt hatásosak, és minden társadalmi csoportnak segítséget nyújtanak, elkerülve az egyenlıtlenségeket. A konfliktuskezeléshez az is szükséges, hogy a kormányzat, az állam mőködıképes legyen. Megfelelı adatgyőjtı rendszert kell létrehozni, ami képes elıre jelezni a várható válságokat, így azok könnyebben kezelhetıvé válnak.

A klímaváltozásról szóló 2014-es jelentés⁷ kiemeli a közvetlen emberi tevékenység hatásait a környezetváltozásra. Ez különösen hangsúlyos a Száhel-övezetben ahol a környezetterhelés mértéke, rendkívül magas. A zöld gazdaság, a zöld munkahelyek, a környezettudatos módszerek elterjesztése kiemelten fontos a régióban. Az új stratégiák alapját ezek kell, hogy jelentsék, mivel segíthetnek választ adni a környezetváltozás kihívásaira, javíthatják a régió élıhetőségének fenntartását, munkahelyeket teremthetnek az ott élőknek és nem utolsó sorban javíthatják az élelmiszerbiztonság helyzetén.

A környezeti kihívásokat áttekintve könnyen belátható, hogy a Száhel-övezet gazdasági biztonsága nagyban függ a környezeti biztonságtól. Amennyiben a művelhető területek mérete csökkenő tendenciát követ, a mezőgazdaság termelése, amely a térség minden államának elsődleges megélhetését jelenti, tovább csökkenhet. A mezőgazdaság

⁷ INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE: Climate Change 2014 Synthesis Report, 2015, Forrás: <http://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/> (2016. 05. 01.)

csökkenése magában hordozza az élelmiszerhiányt, a megélhetési képesség romlását. Amennyiben az állam nem képes biztosítani a megfelelő élelmiszer mennyiséget, további ipari termelést sem tudnak folytatni, így az esetleges bányászatból vagy más, egyébként is csekély jelentőségű ipari termelésből származó bevételi forrás is megszűnhet. Az elvándorlás, az éhezés miatt megnövekvő szociális kiadások olyan terhet rónak a központi költségvetésekre, melyekkel nem képesek lépést tartani. Márpedig a szociális ellátórendszer komoly teher alatt kell, hogy működjön, a korábban már említett kóros alultápláltság, a betegségek, járványok miatt.

Bár a nyugat-afrikai országok valamint az OECD tehetősebb államainak jóvoltából folyamatosan érkeznek élelmiszer segélyek az országba, a „bénító szegénység” miatt ez sem mindig jelent valós segítséget. A rendelkezésre álló élelmiszer ugyanis rendkívül drága, így előfordul az is, hogy egyes családok jó termést követően is éhezni kényszerülnek.⁸

A konfliktusok és a tömeges elvándorlás okozta veszélyeket fel kell tudni használni arra, hogy hosszú távú nemzetközi segítséget kapjon a régió. Az így befolyt erőforrásokat megfelelően priorizált programok és támogatások keretében kell felhasználni.

A stratégiákat regionálisan kell kezelni, hiszen a természetes régiók túlnyúlhatnak az államok területén. Ebben jelentős segítséget nyújthatnak a nemzetközi szervezetek, mint például az ECOWAS, az Afrikai Unió, vagy az ENSZ. Erősíteni kell a konfliktus megelőző rendszereket helyi, állami és regionális szinten egyaránt.

Ki kell küszöbölni a tradicionális ellentétek újbóli felszínre törését, és segítséget kell nyújtani ezek kezeléséhez akár hagyományos, vagy új eszközökkel.

A társadalmi biztonság jellemzése során a dimenzió kihívásaként említettem a nemzeti etnikai öntudat fenntartásának kérdését és az elvándorlás okozta demográfiai változásokat. A Száhel-övezet egy olyan átmeneti területet jelent, ahol találkoznak egymással az észak-afrikai arab és a fekete-afrikai eredetű törzsek, illetve a muzulmán és a keresztény vallású csoportok.⁹

⁸ THE ECONOMIST: Survival in the Sahel It's getting harder all the time, Forrás: <http://www.economist.com/node/17628093> (2016. 03. 15.)

⁹ Gérard-François DUMONT: La géopolitique des populations du Sahel, 2010. 04. 07. Forrás: <http://www.diploweb.com/La-geopolitique-des-populations-du.html> (2016. 04. 10.)

2. ábra: Afrika törzsi és államhatárai (Forrás: Why do ethnicities clash?, 2013.01.17. <http://www.feedyourbrains.com/blog/why-do-ethnicities-clash> Letöltve: 2016. 05. 01.)

Ha a 2. ábrán Afrika országaira tekintünk, jól látható, hogy azok határai nem hasonlítanak a nemzetállamok határait. A dekolonizációt követően az alapvetően törzsi alapon szerveződő társadalmak a korábbi gyarmatosítók és nagyhatalmak döntései alapján olyan államalakulatokba kényszerültek, ahol sem nemzeti, sem területi egység nem jött létre. A határok kijelölése során nem vették figyelembe a hagyományos törzsi területeket és a tradicionális vándorló életmódot folytató népesség folyamatos mozgását. A korábban nomád vagy félnomád életmódot folytató csoportok központi kormányzás alatt álló helyhez kötött életmódra kényszerültek. Az önrendelkezés, az egyenlő bánás-

mód, a szabadság mértéke, illetve az esetleges autonómia az egyes kormányzatok kezében van, azonban a gyakori hatalomváltások, diktatórikus rendszerek, katonai puccsok miatt az elért eredmények gyorsan változhatnak.

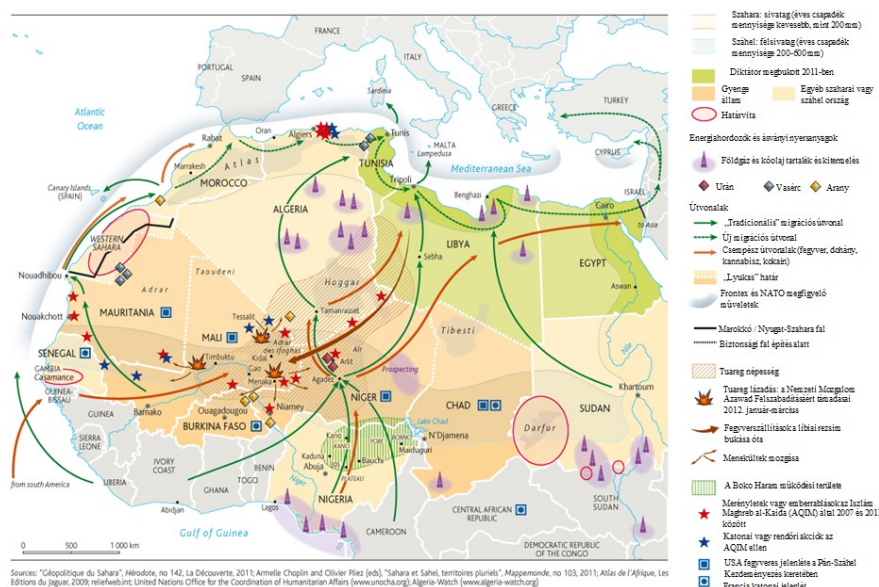
Afrika határaiba tehát szinte kódolva vannak a konfliktusok. Ennek számos példáját láthattuk is a közeli és távoli múltban egyaránt. Szomália, Ruanda, Nyugat-Szahara és Szudán csak néhány példa arra, hogy a törzsi ellentétek és a területi követelések milyen konfliktusokat okozhatnak. Bár a térség országai más és más társadalmi problémákkal néznek szembe, azonban közös bennük, hogy azok visszavezethetők a rossz kormányzásra.¹⁰

Az utóbbi évek egyik legjelentősebb ilyen válsága Maliban alakult ki. Mali függetlenedése óta a tuareg törzsek nem először lázadtak fel a központi kormányzat ellen, követelve egykori területeiket (Azawad). Bár, mint említettem nem ez volt az első lázadásuk, hiszen az 1960-as években, majd pedig az 1970–1980-as években két nagy felkelést is folytattak, a 2012-es mégis egy más típusú konfliktust jelentett. Tekintettel arra, hogy az etnikai lázadó csoportokhoz iszlamista radikálisok, és maga az Al-Kaida is csatlakozott, a konfliktust egész más szempontok szerint kell értékelni.

A globális terrorizmus első számú megtestesítőjeként az Al-Kaida igyekszik minden lehetőséget kihasználni arra, hogy a dzsihádot fenn tudja tartani. Ehhez egyfelől követőkre van szükségük, amelyet a kormányzatban csalódott, a demokratikus államberendezkedésben nem bízó lakosságban megtalálnak. Itt azonban fontos hangsúlyozni, hogy nem feltétlenül arról van szó, hogy a lázadókhöz csatlakozók a feltétlen hitük miatt lépnek be akár az Al-Kaida helyi szerveibe, akár más csoportokba. A csalódottság, az éhezés, a megélhetés lehetőségének hiánya, annak az érzete, hogy a kormányzat nem foglalkozik a problémáikkal, mind a rendszer ellen fordulás és a lázadás igényét gerjeszti. A dzsihadista szervezetek egyfelől kihasználják ezt a csalódottsá-

¹⁰ 10 LA DOCUMENTATION FRANCAISE: Questions à Patrice Gourdin, 2013. 05. 07. Forrás: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/-d000540-le-sahel-un-enjeu-international/questions-a-patrice-gourdin> (2016. 03. 17.)

got, másfelől pedig eszközt kínálnak az emberek számára saját dühük, kiábrándultságuk kifejezésére.¹¹

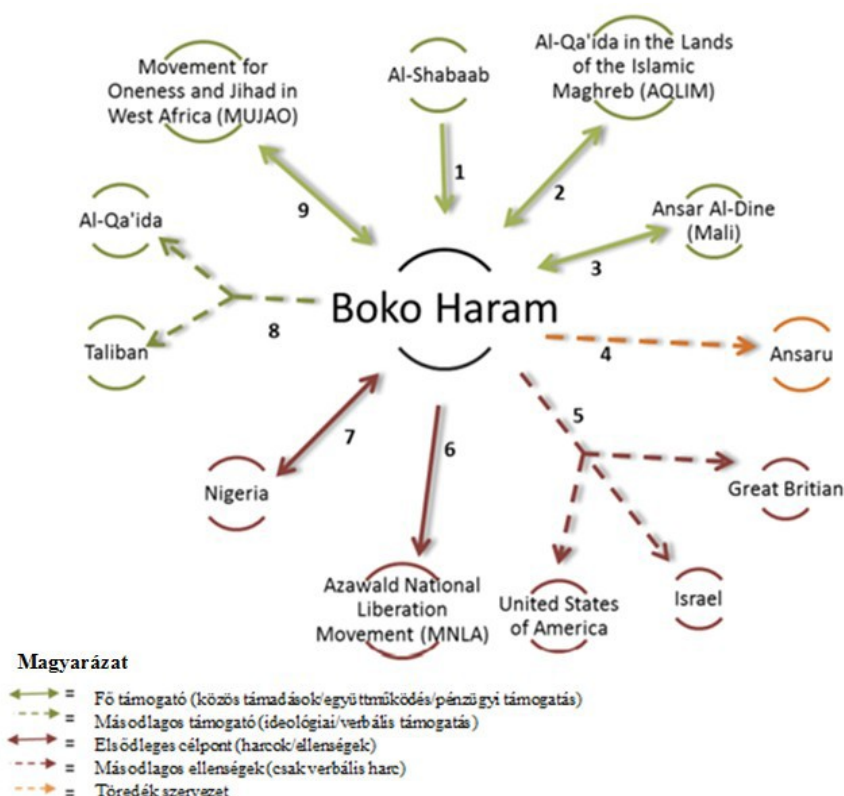
3. ábra: Útvonalak a Száhel-övezetben

(Forrás: Philippe Rekacewicz: Sahara-Sahel: movements and routes, 2012. március, <http://mondediplo.com/maps/saharasahel> Letöltve: 2016. 03. 21.)

A térség ezen felül jelentős pénzügyi forrást is jelent a terroristák-nak. Ahogy a 3. ábrán látható jelentős csempész és migrációs útvonalak haladnak keresztül a Száhel-övezeten. A Dél-Amerikából (első sorban Kolumbiából) Európába áramló kábítószer fő szállítási útvonala Afrikán keresztül vezet. A terroristák a különböző sivatagi törzsekkel együttműködve könnyedén át tudják juttatni szállítmányaikat a Szaharán, míg a központi kormányok és a nemzetközi szervezetek nehezen tudják csak lekövetni a hagyományos útvonalakkal rendelkező

¹¹ KITEKINTŐ: A franciaországi terrorizmus egy generációs lázadás, 2015. 11. 24. Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2015/11/24/a_franciaorszag_i_terrorizmus_egy_generacios_lazadas/#.VuvjzN LhCUk (2016. 03. 17.)

karavánokat. Egyiptomból és Líbiából pedig már konténerekben szállítják át Európába a jelentős hasznot hozó árut.¹²

4. ábra: A Boko Haram kapcsolatai

(Forrás: Zack Beauchamp: The crisis in Nigeria, in 11 maps and chart, 2014. 05. 13. <http://www.vox.com/2014/5/13/5710484/boko-haram-maps-charts-nigeria> Letöltve: 2016. 03. 20.)

Amíg a társadalmi biztonság fent bemutatott problémáit nem kezelik, addig politikai biztonságról sem nagyon beszélhetünk a térségben. A területi viták, a folyamatos puccsok, a hadurak által ellenőrzött terü-

¹² Juan Miguel del Cid GÓMEZ: A Financial Profile of the Terrorism of Al-Qaeda and its Affiliates. Forrás: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/113/html> (2016. 03. 21.)

letek az állami szuverenitást alapjaiban kérdőjelezzik meg, ahogyan láthatjuk ezt többek között Maliban, vagy Szudánban. Addig, amíg az államok nem képesek területükön hatalomgyakorlásra, addig a terror-szervezetek számára is potenciális célpontok lesznek, hiszen az ő érdekük az, hogy ne alakulhassanak ki stabil államok, így biztosítva saját fennmaradásukat akár területi, akár finanszírozási szempontból.¹³

A terrorista szervezetek regionális együttműködése szintén nemzetközi együttműködéssel érhető el. Az „Iszlám Állam” némiképpen átrendezte a globális terrorszervezetek közötti hatalmi rendszert – megkérdőjelezve az Al-Kaida hatalmát és követőket toborozva a Közel-Kelet és Afrika különböző pontjain –, azonban a különböző csoportok számára továbbra is közös érdek az együttműködés hatékonyságuk fenntartásához.

Az ábrán látható kapcsolati háló a Boko Haramon keresztül mutatja be azt, hogy milyen viszonyt ápolnak egymással regionálisan, illetve globálisan a különböző csoportok. Bár az ábra a 2013-ig tartó időszakot mutatja be, és a Boko Haram „Iszlám Államnak” tett 2015. márciusi hűségesküjével ez nyilvánvalóan megváltozott, egyértelműen látszik, hogy a terrorizmus a térségben és a világon egyaránt, kvázi nemzetközi együttműködésként értelmezhető.

Az AQIM stratégiája kihasználja a kormányzatok gyengeségét, és bár a nagyobb városokban, jelentősebb központokban végrehajt különböző terrorcselekményeket (katonai vagy kormányzati célpontok elleni robbantások, emberrablások stb.), a periférikus területeken egész más módszert követ. Hosszú távú céljai eléréséhez előnyt kíváncsol abból, hogy a félre eső területeken a kormányzat nem képes jelen lenni, így ezeken a részekben igyekszik pozitív kapcsolatokat kialakítani, támogatókat szerezni és integrálódni a társadalomba. Ennek megvalósítását egyrészt házasságok útján teszi, másrészt pedig megélhetést biztosít az ott élők számára különböző csempész feladatokban, vagy magában szervezetben vállalt munkák révén. Az AQIM ezen felül védelmet ígér a lakosság számára vélt vagy valós ellenségeik, így más törzsek és a kormányzat ellen is. Azáltal, hogy a helyi közösségekbe és a gazdaságba épül be a szervezet, jelentősen csökkenti a kormányzat lehetőségeit a terrorizmus ellenes harc során, hiszen az ott

¹³ Alexandre CHATENAY: La sécurité au Sahel, Forrás: <http://www.geolinks.fr/geopolitique/la-securite-au-sahel/> (2016. 04. 10.)

lakók számára sokszor reális alternatívát jelentenek a kormányzati erővel szemben.¹⁴

A 5. ábrán látható az AQIM működési területe. 2012-ig, a tuaregek lázadásáig, a kormányok nem vették komoly fenyegetésnek az Al-Kaida helyi jelenlétét, mivel úgy gondolták, hogy az a kormányzati erőt nem veszélyezteti. A szervezet megerősödését szolgálta többek között a líbiai hatalmi átalakulás, mivel Kadhafi jelentős szerepet játszott az Al-Kaida térségi szintű kordában tartásában. Megbuktatását követően azonban a hadsereg jelentős része fegyverzetükkel együtt csatlakozott a tuaregekhez, illetve az AQIM-hoz.

5. ábra: Az AQIM befolyási területe

(Forrás: Modibo GOÏTA: West Africa's Growing Terrorist Threat: Confronting AQIM's Sahelian Strategy, 2011. február, Forrás:

http://africacenter.org/wp-content/uploads/2011/03/AfricaBriefFinal_11.pdf

Letöltve: 2016. 03. 20.)

Bár a Maliban történtek a többi államra is hatást gyakoroltak, saját szuverenitásukat továbbra sem érzik veszélyben, így az igazán ütöképessé összefogás a terrorizmus leküzdésére nem jött létre a jelentős nyu-

¹⁴ Modibo GOÏTA: West Africa's Growing Terrorist Threat: Confronting AQIM's Sahelian Strategy, 2011. február, Forrás: http://africacenter.org/wp-content/uploads/2011/03/AfricaBriefFinal_11.pdf, (2016. 03. 20.)

gati (főként amerikai) támogatás ellenére sem. Ameddig a térség államai nem képesek közös erővel, hatékonyan fellépni a térséget veszélyeztető terrorizmus ellen, időt hagynak a szélsőséges iszlám terjesztésének, az AQIM integrációs stratégiájának, addig politikai biztonságuk nem lesz garantált.¹⁵

Bár számos konfliktus zajlott, illetve zajlik ma is a Száhel-övezet területén, ezek jellemzően nem államközi konfliktusok, hanem elsősorban belső, polgárháborús problémák. Ebből a szempontból klasszikus katonai biztonsági veszélyeztetés nem jellemző a térségben, igaz közvetlen beavatkozásra így is van példa, mint például Csád szerepvállalása a szudáni Darfúrban folyó polgárháborúban.¹⁶ Bár a klasszikus államközi konfliktusok tehát nem jellemzőek napjainkban a régióban, erős katonai erőre szüksége lenne a térség államainak, mivel a társadalmi ellentétek, illetve a radikális szervezetek jelenléte gyakran kihat az államok területi egységére is.

A térség országainak katonai képességeit tekintve, társadalmi és gazdasági problémáik ismeretében nem meglepő, hogy a ranglétra hátsó felén állnak. 2016-os adatok alapján Niger 82., Csád 93., Szudán 101., Mali pedig 124. helyen áll, míg Szenegál, Mauritánia és Burkina Faso nem szerepelnek a listán.¹⁷ Az instabil államiság és a terrorszervezetek térnyerése alapján a katonai erő megléte létérdeke lenne az államoknak, amennyiben szuverenitásukat hosszú távon szeretnék fenntartani területeiken. Ameddig azonban sem társadalmilag, sem gazdaságilag nem alakul ki megfelelő háttér, és nem képesek hosszútávon működő államiságot felállítani, nem lesznek képesek megfelelő katonai erőt kiépíteni és fenntartani.

¹⁵ BÚR Gábor: Az AQIM, az Iszlám Maghreb al-Kaida szervezete. Afrikai terrorista- és szakadárszervezetek (szerk. Kiss Álmos Péter), HM Zrínyi Nonprofit Kft., Budapest, 2015, 154–172. old.

¹⁶ The Sudan-Chad Proxy War, Forrás: <http://www.smallarmssurvey-sudan.org/facts-figures/sudan/darfur/sudan-chad-proxy-war-historical.html> (2016. 03. 21.)

¹⁷ A katonai erő összehasonlító listáján 126 ország szerepel, és 50 különböző mutató alapján állították össze. A lista forrása: Countries Ranked by Military Strength (2016), <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (2016. 03. 21.)

A nemzetközi összefogás

A régió válsága összefogásra készíti a nemzetközi közösséget. A nemzetközi szervezetek számos program révén igyekeznek segítséget nyújtani. Az ENSZ a WHO, a Világélelmelési program, a humanitárius segélyezés, valamint a szervezett bűnözés elleni tevékenysége révén is támogatja a térséget, továbbá Afrika-szerte tart fenn békefenntartó missziókat.

Az Európai Unió számára a Száhel-övezet válsága jelentős kihívásokat jelent. A menekültek növekvő száma, a szervezett bűnözés, az illegális kereskedelem révén Európába kerülő kábítószeres és fegyverek mind veszélyt jelentenek az Unióra. Emellett nem szabad elfelejteni azt sem, hogy az instabil államok kiváló lehetőséget biztosítanak a különböző terrorista szervezetek megtelepedésének, mely további kockázat az EU biztonságára nézve. Éppen ezért az Unió számos pénzügyi támogatási program, különböző katonai és civil missziók, és számos civil kezdeményezés útján nyújt segítséget a régió országainak.

Összegzés

Hosszú évek óta tartó segélyprogramok és támogatások után is az látható, hogy a válság különböző összetevői nem csökkennek, bizonyos esetekben pedig súlyosbodnak. A Száhel-övezet államai bár politikai akarat szintjén már gyakrabban hajlandóak az együttműködésre, azonban egyelőre nem rendelkeznek olyan erős központi hatalommal, amely révén a különböző programokat saját területük egészén végrehajtani tudnák.

A nemzetközi szervezetek segítsége tehát létfontosságú a térségben, nélkülük valószínűleg katasztrofális lenne a régió sorsa. Az instabil állam akaratát, és a gyenge központi hatalmat azonban külső erővel nem lehet ráerőltetni az országokra. Ennek érdekében a nemzetközi közösségnek arra kell törekedni, hogy a különböző kezdeményezésekkel a legalsó szintről építkezve, példákat mutatva, megfelelő oktatást nyújtva segítsenek. Nagyon fontos azonban, hogy ez a segítség képes legyen reális alternatívát kínálni a népesség számára a migrációval, a kilátástalansággal és a radikális szervezetekkel szemben.

Felhasznált irodalom

BÚR Gábor: Az AQIM, az Iszlám Maghreb al-Kaida szervezete. Afrikai terrorista- és szakadárszervezetek, (Szerk. Kiss Álmós Péter) HM Zrínyi Nonprofit Kft., Budapest, 2015.

BAN KI MUN: Remarks to the Security Council on the Impact of Climate Change on International Peace and Security, 2011. 07. 20. Forrás: http://www.un.org/apps/news/infocus/speeches/search_full.asp?statID=1250 (2016. 03. 15.)

BEAUCHAMP, Zack: The crisis in Nigeria, in 11 maps and chart, 2014.05.13. Forrás: <http://www.vox.com/2014/5/13/5710484/boko-haram-maps-charts-nigeria> (2016. 03. 20.)

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA: Sahel. Forrás: <http://www.britannica.com/place/Sahel> (2016. 02. 28.)

CHATENAY, Alexandre: La sécurité au Sahel, Forrás: <http://www.geolinks.fr/geopolitique/la-securite-au-sahel/> (2016. 04. 10.)

DUMONT, Gérard-François: La géopolitique des populations du Sahel, 2010. 04. 07. Forrás: <http://www.diploweb.com/La-geopolitique-des-populations-du.html> (2016. 04. 10.)

GOÏTA, Modibo: West Africa's Growing Terrorist Threat: Confronting AQIM's Sahelian Strategy, 2011. február. Forrás: http://africacenter.org/wp-content/uploads/2011/03/AfricaBrief-Final_11.pdf (2016. 03. 20.)

GÓMEZ, Juan Miguel del Cid: A Financial Profile of the Terrorism of Al-Qaeda and its Affiliates, Forrás: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/113/html> (2016. 03. 21.)

INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE: Climate Change 2014 Synthesis Report, 2015, Forrás: <http://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/> (2016. 05. 01.)

A franciaországi terrorizmus egy generációs lázadás. In kitekinto.hu, 2015. 11. 24., Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2015/11/24/-a_franciaorszagi_terrorizmus_egy_generacios_lazadas/#.VuvjzNLhCUk (2016. 03. 17.)

LA DOCUMENTATION FRANCAISE: Questions à Patrice Gourdin, 2013. 05. 07. Forrás: <http://www.ladocumentation-francaise.fr/dossiers/d000540-le-sahel-un-enjeu-international/-questions-a-patrice-gourdin> (2016. 03. 17.)

POPULATION REFERENCE BUREAU: 2015 World Population Data Sheet, 2015, Forrás: http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf (2016. 04. 30.)

REKACEWICZ, Philippe: Sahara-Sahel: movements and routes, 2012. március, Forrás: <http://mondediplo.com/maps/saharasahel> (2016.03.21.)

THE ECONOMIST: Survival in the Sahel It's getting harder all the time, Forrás: <http://www.economist.com/node/17628093> (2016. 03. 15.)

UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAM: Livelihood Security, Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel, 2011, Forrás: http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sahel_EN.pdf (2016. 03. 14.)

UNITED NATIONS OFFICE FOR THE COORDINATION OF HUMANITARIAN AFFAIRS: About the Sahel, Forrás: <http://www.unocha.org/sahel/about-sahel> (2016. 02. 28.)

Countries Ranked by Military Strength (2016), <http://www.global-firepower.com/countries-listing.asp> (2016. 03. 21.)

The Sudan-Chad Proxy War, Forrás: <http://www.smallarms-surveysudan.org/facts-figures/sudan/darfur/sudan-chad-proxy-war-historical.html> (2016. 03. 21.)

Why do ethnicities clash?, 2013. 01. 17. Forrás: <http://www.feedyourbrains.com/blog/why-do-ethnicities-clash> (2016. 05. 01.)

Rezümé

A Száhel-övezet egy olyan összetett válságzóna, mely jelentős kihívás elé állítja az érintett országokat és a nemzetközi közösséget egyaránt. Az egymásba fonódó, mélyen gyökerező problémák a világ egyik legveszélyeztetettebb régiójává teszik ezt a térséget. Bár a Száhel-övezet országai önmaguk is súlyos problémáktól szenvednek, a valós eredmények elérésének érdekében a megoldást regionális szinten kell keresni. E cikkben a válság okait és a lehetséges megoldásokat kívánom bemutatni.

Kulcsszavak:

Száhel-övezet; válság; regionális kihívások; biztonság. Varga, Márton

The crisis of the Sahel region**Abstract**

The Sahel region is a complete crisis zone which means significant challenge for both the countries concerned and the international community. The interwoven, deep-rooted problems made this area one of the poorest in the world. Although all of the states in the region suffer serious problems, we have to cope with the crisis on regional level to be able to achieve real results. In this article I intend to present the main causes of the crisis and the possible solutions.

Key words:

Sahel region; crisis; regional challenges; security.